

4. Безсмолий Є. Б. Формування педагогічної культури юристів в процесі педагогічної підготовки майбутніх магістрів з правознавства. *Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України. Педагогічні науки.* 2011. Вип. 2. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnadps_2011_2_4
5. Професійно-правова культура юриста. Мультимедійний підручник з навчальної дисципліни «Юридична деонтологія. URL: https://arm.naiau.kiev.ua/books/JD_book/lectures/kon_5.html

Кормило Х.
*студентка юридичного факультету
Західноукраїнського національного університету
Науковий керівник: к.ю.н., доц.,
доктор права УВУ,
завідувач кафедри теорії та історії
держави і права ЗУНУ,
Заслужений юрист України
Кравчук М. В.*

СТАНОВЛЕННЯ І РОЗВИТОК ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА: ІСТОРИКО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ

Актуальність теми дослідження. Проблема громадянського суспільства належить до найбільш актуальних проблем сучасної політичної науки. І це зрозуміло. Утвердження демократичного цивілізаційного перелому покладає громадянське суспільство як одну з необхідних передумов свого становлення та ефективного функціонування. На думку М.Кравчука: «Саме розвинене громадянське суспільство надає можливість створити правову державу» [2, с.66].

Мета дослідження – висвітлення загальних рис громадянського суспільства як сфери вільної комунікації учасників суспільних відносин, в основі якої - не родинні зв'язки, а мета реалізувати певні спільні інтереси (політичного, соціального, економічного, культурного чи іншого характеру) поза інститутами публічної влади.

Об'єкт дослідження – тенденції суспільного розвитку як процесу, що має свою логіку та традиції, включаючи формування громадянських теорій та структур.

Предмет дослідження – основні риси, періодизація процесу росту рівня громадянського суспільства

Завдання – визначити основні риси, головні етапи й особливості становлення громадянського суспільства.

Суспільство громадян зуміло пройти досить тернистий історичний шлях до свого становлення та зокрема розвитку. Аналіз версій щодо громадянського суспільства, особливо на самих ранніх етапах формування античних думок, показує, що навіть тоді люди все ще

усвідомлювали, що найбільш оптимальна правова система базується на демократичних принципах, тобто народовладді та поділі влади, що запобігало потужності узурпації.

Громадянське суспільство — одне із ключових понять сучасної юриспруденції, політології, філософії, соціології. Адже це «більш серйозне, ніж демократія, гасло, оскільки поняття «громадянське суспільство» вказує на конкретні інституційні умови і необхідний історичний контекст» (Е. Гелнер), «свого роду знак часу або концептуальний код епохи» (З. Т. Голенкова) [5]. У сьогоденному модернізованому соціумі йому притаманна зовнішньо стійка, але внутрішньо динамічна система, де жваво взаємодіють між собою спільності людей, соціально-економічні та культурні інститути, які здатні запобігти політичному волюнтаризму й забезпечити людині свободу участі в них. Завдання громадського суспільства полягає в тому, щоб насамперед реалізувати творчий потенціал індивіда, зокрема для забезпечення захисту громадян від перевищення державою своєї компетенції, і на доцільне в кожний конкретно-історичний момент обмеження кількості владних структур і їхньої діяльності.

Якщо повернутись до історії, то вперше термін «громадське суспільство» вжив Арістотель, який у своїх творах виводив його від слова «громадянин». Тобто йшлося про «суспільство громадян» — вільних і освічених. Уже давньоримський мислитель Цицерон вказує, що держава є надбанням народу, а право є необхідним джерелом державності загалом. У його вченні присутні ідеї республіканізму, народного суверенітету та наголошується на тому, що громадянин і громадянство є правовими категоріями, на основі яких формується поняття про суспільство як сукупність громадян [3]. А ось Сократ навчав, що конфлікти всередині суспільства повинні вирішуватися публічними суперечками, використовуючи «діалектику», тобто форму раціонального діалогу для розкриття істини. На його думку, публічна аргументація через «діалектику» була необхідною для забезпечення «цивілізованості» в полісі та «доброго життя» людей. Щодо Платона, то його ідеальною державою було справедливе суспільство, в якому люди присвячували себе загальному благу, практикували громадянські чесноти мудрості, мужності, поміркованості та виконували професійну роль, для якої вони найбільше підходили. Але зрештою, «суспільство громадян» ще в ті часи було зовсім далеким від сучасного розуміння даного терміну.

В епоху Середньовіччя уявним фундаментом утворення поняття громадянського суспільства були міські західноєвропейські общини, які впродовж століть чинили опір гніту феодального царства. Міста даного періоду з їх самоврядуванням, вільним ремісництвом, етнічним і релігійним розмаїттям та відносною невимогливістю були викликом феодальній політичній роздрібненості й деспотичним формам королівської регламентації соціального життя. Мислителі Середньовіччя спромоглись віднайти у нелегкому становищі економічних, політичних,

соціальних і духовних відносин державно організованого суспільства того часу елементи громадянського суспільства. Вчені намагалися зробити не завжди переконанні спроби розділити державу та громадянське суспільство, оскільки досить довгий час ці поняття ототожнювались.

Водночас перехід від Середньовіччя до Нового часу ознаменувався визріванням громадянського суспільства та відокремленням його від держави. Поступово формувалося переконання в тому, що надмірно розширена держава стримує розвиток особистості та заважає її вільному волевиявленню. Тема протистояння громадянського суспільства й держави висвітлювалася в працях Т. Спенса, Х. Ходжскіна, Ж. Сійєса й особливо в програмному документі Великої Французької революції – Декларації прав людини і громадянина [4].

Поняття «громадське суспільство» мало досить тривалу історію в теорії держав і було відроджене з особливою силою у Східній Європі, де такі дисиденти, як Вацлав Гавел ще в 90-х роках використав його для позначення сфери громадських об'єднань, яким загрожували настирливі комуністичні режими. Перше постмодерне використання громадянського суспільства як позначення політичної опозиції походить від праць Олександра Смолара в 1978–1979 роках [1].

На сучасному етапі, громадське суспільство — це суспільство з розвиненими відносинами між його членами, яке не залежить від держави, а лише взаємодіє з нею. За твердженням М.Кравчука йому притаманні такі риси як : «визнання людини, її прав і свобод найвищою суспільною цінністю; пріоритет суспільства над державою, котра існує насамперед як регулятор суспільних відносин і гарант здійснення прав особи; рівноправність і захищеність усіх форм власності, насамперед приватної; подолання відчуження людини від засобів виробництва, знарядь праці та результатів своєї трудової діяльності; ідеологічна і політична свобода особистості, наявність демократичних інститутів і механізмів, які забезпечують кожній людині можливість активного впливу на державну політику» [2, с.67].

Щодо України, то на даному етапі, згідно з рейтингами незалежних міжнародних організацій, показники розвитку громадянського суспільства останніми роками значно поліпшилися та виглядають краще, ніж у інших пострадянських державах. Наприклад, за оцінкою авторитетного рейтингу міжнародної незалежної організації «FreedomHouse», Україна тривалий час за рівнем політичних прав і громадянських свобод отримувала оцінку лише «частково вільної» країни. Але у 2005-2010 рр. її рейтинг піднявся та утримувався на рівні оцінки «вільної» країни (єдиної на пострадянському просторі, окрім країн Балтії).

Висновки. Отже, періодизація розвитку громадянського суспільства показує, що з кожним новим етапом активність, кількісні та якісні параметри громадянських інституцій зростають. Проте, не слід забувати, що згідно з західними теоретиками громадянське суспільство

розвивається та трансформується не рівномірно у різних культурно-історичних регіонах світу. Таким чином, побудова громадянського суспільства є метою суспільного розвитку, засобом всебічного забезпечення інтересів, прав та свобод людини і громадянина. Ця проблема є нагальною для України

Список використаних джерел

1. Громадянське суспільство. *Вікіпедія*. URL: https://uk.vvikipedia.com/wiki/Civil_society (дата звернення 12 травня 2021 р.)
2. Кравчук М. В. Теорія держави і права (опорні конспекти): навчальний посібник. Тернопіль: ТНЕУ, 2019. 524 с.
3. Левенець Ю.А. Держава у просторі громадянського суспільства: освітня книга. Київ: національна академія наук, 2006, 96 с.
4. Поняття, ознаки і функції громадянського суспільства: реферат. URL: <https://osvita.ua/vnz/reports/politolog/15151/> (дата звернення 12 травня 2021 р.)
5. Соляр С. Громадянське суспільство: загальнотеоретичні підходи до визначення. *Вісник академії правових наук України*. 2013. №1 [72]. С. 271-277.

Ліщак І.

*студентка юридичного факультету
Західноукраїнського національного університету
Науковий керівник: к.ю.н., доц.,
доктор права УВУ,
завідувач кафедри теорії та історії
держави і права ЗУНУ,
Заслужений юрист України
Кравчук М. В.*

СТРАТЕГІЧНІ НАПРЯМИ РОЗВИТКУ ПРАВОВОЇ СИСТЕМИ СУЧАСНОЇ УКРАЇНИ

Постановка проблеми: Тенденція розвитку сучасної України є однією із найважливіших питань сьогодення адже від аналізу й оцінки та її покращання, у великій мірі, залежить ефективність національного суспільного розвитку.

Основними стратегічними напрямками розвитку сучасної України є розвиток її правової системи. Перш за все розвиток правової системи зумовило здобуття незалежності України в 1991 році, що стало підґрунтям для формування фундаментальних засад суверенної і незалежної, демократичної, соціальної, правової держави. Так, за твердженням М. Кравчука: «Правова система – це більш широка реальність, що охоплює всю сукупність внутрішньо узгоджених, взаємопов'язаних соціально однорідних юридичних засобів (явищ), за